

Om stemmeretten

Taler

Kaspar Hansen

Sted

Drammens liberale samfund

1 I.

«Folket bør ene have ret til at beskatte sig selv ved sine repræsentanter», således
lød en af de den 16de april 1814 vedtagne grundsætninger, hvorpå vor grundlov
5 blev bygget. En anden af disse grundsætninger har fået sit udtryk ved
grundlovens § 49, der er sålydende:

«Folket udøver den lovgivende magt ved stortinget»

- 10 Hvem der nu af folket skal repræsentere folket, eller hvem der ved sit valg af
represæntanter har lov til at være med og bestemme om de offentlige
anliggender, derom giver os grundlovens § 50 oplysning. Der lyder således:
§ 50. Stemmeberettigede er kun de norske borgere, som har fyldt 25 år, har
været bosat i landet i 5 år, opholde sig der og enten:
- 15 a) er eller har været embedsmand,
b) på landet eier eller på længre tid end 5 år har bygslet matrikuleret jord, eller i
Finmarken har været rettighedsmand i 5 år,
c) er kjøbstadsborgere eller i kjøbstad eller ladested eier gård eller grund, hvis
værdi i det mindste er 600 kr.

20

Med hensyn til forståelsen av disse bestemmelser anføres:

Embedsmænd er stemmeberettigede ikke alene så længe de beklæde embede
men også siden, såfremt de ikke er dømt fra embedet.

25

Alle, som eier eller på 6 år har bygslet «matrikuleret jord» er
stemmeberettigede. Med ordet «matrikuleret» menes særskilt matrikuleret.
Den matrikulerede jord behøver ikke at have nogen bestemt størrelse eller værdi,
thi derom er intet nævnt, og nogen vilkårlig grændse herfor kan ikke

indfortolkes. Stortinget, der alene har ret til at afgjøre sådane ting, har også fastslået dette.

I kjøbstæder og ladestæder må grunden have en værdi af 600 kroner.

- 35 Eiendomsret til et hus giver her også stemmeret. Beviset for eiendommens værdi kan leveres ved taxt.

Sameie i fast gods giver ikke stemmeret til nogen af eierne.

- 40 Ved bygsel af matrikuleret jord kan både eier og leier blive stemmeberettiget.

I Finmarken, hvor jorden ikke er matrikuleret, er alle, der i de sidste 5 år har betalt en vis skat -- de såkaldte rettigheds mænd -- stemmeberettigede.

- 45 Borgerskab i by eller ladested giver stemmeret; der findes ingen bestemmelse om, at man behøver at drive det erhvervede borgerskab.

Stemmeretten udøves der, hvor man har fast bopæl under valget. Den eiendom, der tjener som stemmeretsfundament, kan derimod være hvorsomhelst

- 50 beliggende i landet.

Det kommer ikke an på, om man har nogen virkelig formue stående i vedkommende eiendom, når man blot har skjøde eller andet hjemmelsdokument på samme. Fattiglemmer kan således nu være

- 55 stemmeberettigede.

Selvfølgelig tabes stemmeretten, når man ikke længer besidder de gjenstande, hvortil den er knyttet, altså, når jord- eller grundeieren sælger sin eiendom, huseieren sit hus og kjøbstadborgeren, når han ikke længer har borgerskab.

- 60 Embedsmændene har her en forrettighed.

Foruden ved det her nævnte tabes også stemmeretten ved de i §§ 52 og 53 nævnte tilfælde.

- 65 For at blive stemmeberettiget må man i alle tilfælde have aflagt ed til konstitutionen samt være indført i mandtallet.

Ved affattelsen af stemmeretsreglerne gik man du fra, at alle burde have stemmeret, der var i besiddelse af moralske og økonomiske egenskaber, der gav nogen betryggelse.

Efterat imidlertid landet er gået kjæmpemæssig frem i alle retninger, og i 70 år har nydt en fri forfatnings velsignelser, vil det være naturligt, at de i 1814 givne regler ikke mere kan være tilfredsstillende.

80 For det første er reglerne nemlig i høi grad snevre, idet de udelukker en masse borgere, der med hensyn til oplysning, interesse og selvhjulpenhed ikke alene står i høide med men over mængden af de nuværende stemmeberettigede.

Allerede det, at af landets ca. 400000 mænd over 25 år kun de 139000 vil kunne
85 blive stemmeberettigede, hvoraf 24000 i byerne, viser tilstrækkelig, hvor lidet omfattende de gamle regler er for vor tid og dens stegne oplysning.

For det andet er bestemmelserne gjældende på nuværende forholde i så høi grad urimelige og uretfærdige, at de blot af den grund bør forandres.

Og herom hersker der lykkeligvis fuld samstemmighed mellem alle partier. Endog den nuværende regering har måttet indrømme dette og har for næste thingperiode fremsat et forslag til stemmerettens udvidelse af 15de juni d.å., bifald ved kongelig resolution 19de s. m., efter den før har fremsat et forslag, der
95 nu foreligger, og som, om det end ikke direkte har tilsigtet en indskrænkning, dog faktisk affkjærer en del af de nuværende stemmeret uden at åbne den på anden måde.

Og den sidste tids foreteelser har ikke mindst været tjenlig til at åbne øinene for,
100 at en udvidelse er absolut nødvendig, og at det ikke går an længer at udestænge de mange tusinde oplyste borgere, som, hvor beskeden man end er i sine fordringer, nu har berettiget krav på at være med i det offentlige liv.

Sagen har også været drøftet i over 30 år og er derfor fuldt moden til afgjørelse.

110 Allerede i 1851 fremkom der nemlig et forslag til lov¹ om den kommunale
stemmeret tilsigtende at tilstå enhver myndig skatteyder stemmeret ved
kommunale valg. Herfra var dog undtaget tjenere og de, som efter sit 18de år
havde nydt fattigunderstøttelse og ikke tilbagebetalt denne. Forslaget blev ikke
antaget dog kun af den grund, at man anså sagen lidet forberedt, og fordi man
115 antog, at betingelserne for den kommunale og politiske stemmeret burde være
den samme. Forslag til den pol. stemmeret forelå ikke. I 1869 vandt dog et
lignende forslag frem til antagelse, idet kun den forandring gjordes, at skat
skulde være erlagt af en bestemt indtægt af 400 kr. på landet og 800 kr. i byerne.
Beslutningen nægtedes imidlertid sanktion.

120

Allerede før denne sanktionsnegtelse, og efterat der var blevet behandlet tvende
i 1851 og 1865 fremsatte forslag om udvidelse af den politiske stemmeret, havde
stortinget, efter henstilling af odelstinget, nedsat en speciel kommite på 15
mand² for at overveie, hvilke forandringer grundlovens stemmeretsregler burde
125 undergå. Denne kommite fremkom allerede i juni 1869 med en række forslag,
der fremsattes og kom under behandling på stortinget i 1873. Forslagene, ialt
21, kunne på et par undtagelser nær henføres til følgende grupper:

a.) De Daae-Sørensenske forslag bibeholder de nuværende regler dog med den
130 forskjel, at ikke blot «bygssel» men al leie af matrikuleret jord i 6 år giver
stemmeret, og søger stemmeretten udvidet ved en tillægsbestemmelse, hvorved
alle fuldmyndige mænd, der i de sidste 3 år har betalt skat til stat eller kommune,
tjenere undtagne, tillægges stemmeret.

135 b.) De Sverdrupske forslag stemmer i det væsentligste overens med foregående,
men fastsætter, at skatten skal være erlagt enten af en mindste skatbar indtægt,
exempelvis 400 kroner på landet og 800 kroner i byerne (de såkaldte indtægts
eller censusforslag), eller også, at skatten skal være af en bestemt størrelse (de
såkaldte skatteforslag).

140

c.) De Aallske forslag tilsigtede en udvidelse væsentlig ved at medtage
bestillingsmænd i statens eller kommunernes tjeneste, skibsredere etc., og har
derfor fået navn af klasseforslag.

145 Disse 3 grupper, men med enkelte forandringer i satserne, danner grundlaget for
alle senere forslag, der er fremsatte.

1873 års konstitutionskommité udtalte sig enstemmig og med stor styrke for
150 stemmerettens udvidelse, og indstillede til stortinget at antage det Daae-
Sørensenske forslag. Et mindretal indstillede det Aallske og et enkelt medlem det
Sverdrupske. Ved voteringen i stortinget beholdt det Aallske forslag 49 st. og
de to andre grupper hver 54 st. De øvrige foreliggende beholdt kun et
ubetydeligt antal stemmer for sig.

155

På stortinget i 1875 behandlede sagen atter, men ingen af de da fremsatte
forslag opnåede kvalificeret pluralitet. Det Sverdrupske beholdt 51 st., det Daae-
Sørensenske 49 st. og det Aallske (dog i en noget anden form end oprindelig) 27
stemmer. Dette års storting udtalte sig imidlertid med stor samstemmighed
160 for, at en forandring af stemmeretsreglerne var nødvendig, men fandt, at sagen
burde være gjenstand for fortsat undersøgelse, hvorfor der blev valgt en særskilt
storthingskommité, der, med assistanse af det statistiske Centralbureau,
anstillede bl.a. undersøgelser over, i hvilken udstrækning og til hvilke klasser de
forskjellige forslag vilde komme til at udvide stemmeretten.

165

Stemmeretssagens behandling optoges atter i 1879 i henhold til en række
forslag, der imidlertid på et par undtagelser nær var identiske med de før
fremsatte. Konstitutionskomitéens flertal indstillede det Daae- Sørensenske
forslag, der beholdt 55 stemmer, medens et af de Sverdrupske (Sverdrup-
170 Welleske) forslag beholdt 58 st. og et af Selboe m. fl. fremsat klasseforslag 39 st.
De øvrige fik kun nogle få stemmer.

I 1881 forelå til behandling 7 hovedforslag med 6 alternativer (det Daae-
Sørensenske forelå uden alternativ) fra den i 1875 nedsatte specielle
175 storthingskommité, samt desuden forslag fra H. Løberg m. fl., fra Havig m. fl.
og fra A. Qvam. Det sidstnævnte ophævede fuldstændig de nuværende regler og
giver stemmeret til dem, der har betalt skat efter ligning på formue eller indtægt
i det sidstforløbne år, ere 25 år, og ikke som tjenere tilhører andenmands
husstand.

180

Konstitutionskomitéen indstillede som no. 1 det Daae- Sørensenske forslag,
som no. 2 et af de Sverdrupske skatteforslag og som no. 3 de Sverdrupske
indtægtsforslag.

185 Stortinget bifaldt den 20de mai 1881 det alternativ af de sidstnævnte forslag,

hvorefter den indtægt, hvoraf skat skal svares udgjør 500 kr. på landet og 800 kr. i byerne, idet 74 stemmer voterede for dette og 34 st. derimod.

190 Beslutningen blev imidlertid ved kongelig resolution af 16de juni nådigst nægtet sanktion.

I nærværende tingperiode (1883-85) foreligger til afgjørelse en række i 1880 fremsatte forslag væsentlig af samme indhold som tidligere. Disse
195 stemmeretsforslag indeholdes blandt de på offentlig foranstaltning i 1882 publicerede grundlovsforslag, romertal II-VI og indeholder forskellige sideforslag og alternativer, ialt 17.

Af disse er det første (II) et kongeligt forslag, der nærmest går ud på at
200 udestånge «myrmænd» og såkaldte «proforma-borgere». Ved forslaget vil imidlertid mange små eiendomme under 20 øres skyld, der før gav stemmeret, udestånges, uden at det åbner nogen anden udvej til stemmeret end den nuværende. Forslaget er således nærmest en indskrænkning af stemmeretten.

205 Af de øvrige forslag tilhører: 2 den Daae- Sørensenes gruppe, 2 de Sverdrupske indtægtsforslag og 2 de Sverdrupske skatteforslag. Desuden er et forslag i 2 altern. en kombination af klassesystem og indtægts eller skatteforslag, men bliver nærmest at henføre til de sidste.

210 Et forslag fra Havig m. fl. forandrer kun den nuværende bestemmelse om «bygsel» til «leie». (IV.)

Endelig foreligger et forslag fra J. Sverdrup i 2 alternativer og fra A. Qvam og L. Bentsen ligeledes i 2 alternativer. Disse forslag udelukker ganske de nuværende
215 bestemmelser og tilstår stemmeret til alle borgere over 25 år, der have betalt ilignet direkte skat for et vist tidsrum, tjenere, som tilhøre andenmands husstand, undtagne. Det Sverdrupske forsl. ansætter 3 resp. 5 års skatteerlæggelse, medens det Qvamske fastsætter kun det sidstforløbne år og i et alternativ også medtager tjenere.

220

IV.

Idet jeg nu i korte træk har fremholdt stemmeretssagens historie siden 1851, skal jeg knytte nogle bemærkninger til stemmeretten i almindelighed og under

specielt hensyn til de nu til afgjørelse foreliggende forslag.

Alle de nu foreliggende forslag er i mere eller mindre stærk grad baseret på eiendomsret til visse materielle ting eller på erlæggelse af en bestemt skat, eller
230 med andre ord på penge eller penges værdi og ikke på selve mennesket som stemmeretsfundament. Det til grund for samme liggende princip er vistnok derfor i og for sig falskt og derfor ikke skikket til at anvendes i videre udstrækning end nødvendigt. Dette fik ogsaa i rigsforsamlingen i 1814 en korrekt betegnelse, når repræsentanten Theis Lundegård siger: «Det er ikke
235 skylddaleren, som taler på thinget, men manden».

En konsekvent gennemførelse af stemmeretten uden materielle garantier vil lede til den såkaldte almindelige stemmeret, hvorom der nu foreligger forslag for næste thingperiode³.

240

Den almindelige stemmeret er indført i De forenede stater, Tyskland, Frankrig, Danmark og Schweitz, og i flere andre stater vil vistnok en reform henimod almindelig stemmeret være nær forestaaende f. ex. i Spanien og i Belgien.

245 Og benægtes kan det ikke, at dette system er langt at foretrække for den umoralske og derfor forkastelige måde, hvorpå den nuværende stemmeretslov giver de såkaldte «myrmænd» stemmeret ved for nogle få kroner at erhverve eiendoms eller bygselret til små jordlapper, der ikke er tjenlige til andet end at skaffe vedkommende stemmeret, medens den adgang, som loven forøvrigt
250 hjemler, må siges at være i aller høieste grad snever.

Om der end som bevis for, at ethvert materielt stemmeretsfundament er urigtigt og leder til uretfærdighed og urimeligheder, har været fremholdt mange løierlige eksempler, så må det dog indrømmes, at det vil føre betænkeligt vidt, om man fra
255 de nugældende snevre regler med en gang skulde gå over til en så radikal udvidelse som at give alle mænd over 2 år, der ikke nyder eller i det sidste år før valget har nydt fattigunderstøttelse, stemmeret, hvorved de stemmeberettigedes antal med en gang vilde stige fra 139000 til 390000 eller temmelig nær tripples.

260

Det synes heller ikke at være nogen uberettiget fordring af samfundet, at de, der tilstedes adgang til at medvirke i statsstyrelsen og midlernes forvaltning, forlanges at afgive bevis for, at de ved sine åndelige eller legemlige evner kan

265 tilveiebringe noget til samfundets materielle fremvæxt, med andre ord, at de kunde sørge for sig selv og bidrage noget til de almindelige samfundsudgifter.

Hvor vidt man imidlertid burde gå i denne retning, og hvilke kjendetegn man skulde kunne fastsætte på den selvhjulpne og meningsberettigede, derom har
270 meningerne, som det allerede vil være seet, været høist forskjellige.

I præmisserne til det fremsatte kgl. Forslag anføres: «at man i de fleste andre lande, hvor begrændset stemmeret var indført, havde sluttet sig til et Censussystem⁴ eller dermed beslægtede kjendemærker på økonomisk
275 selvstændighed, ligesom et sådant udgangspunkt vil trække ind i de stemmeberettigedes rækker borgere, som på den mest umiddelbare måde bidrog til det offentliges udgifter, og hos hvem altså også bevidstheden om at bære samfundets byrder og trangen til at kunne udøve indflydelse på disse udgifters bestemmelse og anvendelse måtte være mest levende og virksom. Mod at
280 benytte skatteerlæggelse som stemmeretsfundament har der heller ikke, så vidt sees, været fremført nogen egentlig speciel indvending». Det udtales endvidere, at de betænkeligheder og indvendinger, som før har været gjort mod ilignet skat som stemmeretsfundament, idet man har frygtet for, at enkelte kommuner derigjennem skulde fristes til enten gennem en høi indtægtsansættelse at skaffe
285 sig utilbørlig indflydelse eller ved for lav ansættelse skulde komme til at udelukke fra stemmeret personer, som de ikke ønskede medtage, vil tabe betydelig i styrke, efterat de nye skattelove af 15 april 1882 er trådt i kraft, og derved ensartede regler for det hele land må befølges.

290 Så langt som til at anerkjende erlagt skat som det rette fundament er også de foreliggende forslag alle enige i, medens derimod skattens størrelse eller den skatbare indtægt er forskjellig ansat. Og derefter bestemmes også forslagenes mere eller mindre rækkevidde.

295 Inden jeg går over til at anføre den udvidelse, som de vigtigste forslag vil medføre, efter de statistiske oplysninger, som nu står til rådighed, bemærkes, at der ikke er medtaget noget klasseforslag, uagtet det er sådanne, de konservative helst ønsker. Grunden er imidlertid den, at der intet sådant nu foreligger, hvorhos det må antages, at de ikke mere vil komme på dagsordenen. I den før
300 nævnte kgl. prop. heder det om klasseforslagene: «Overhovedet må departementet mistvivle om, at en ordning paa dette grundlag lader sig istandbringe». . . Det til grund for klasseforslagene liggende princip er også lidet

stemmende med vor tids opfatning af de forskellige samfundsklassers stilling til
305 hverandre; derhos er det ikke ved noget klasseforslag muligt at medtage på
langt nær alle de personer, der har ligeså stor berettigelse som f. ex. de off. og
kommunale bestillingsmænd, hvorfor en sådan klasseinddeling strax vilde
komme til at blive uretfærdig og derved fremkalde misnøje og agitation.

310 Nedenstående tabel angiver med rundt tal de personer, der vil kunne blive
stemmeberettigede efter hvert af de anførte forslag: [tabell i rast]

Dernæst ville vi foreløpig fæste opmærksomheden ved 3 af de foreliggende
forslag, nemlig de Sverdrupske forslag no. II og III (det sidste det af stortinget i
315 1881 medtagne) samt det Daae-Sørensenske forslag (fremsat af Daae og tilrådt
af Romsdals amts repræsentanter). Disse 3 forslag angiver nemlig en jævnt
stigende skala for udvidelsen, idet det af stortinget vedtagne giver 39000 nye
stemmeberettigede, hvoraf 12000 i byerne; det andet Sverdrupske, der fastsætter
en mindste skat af 3 kroner på landet og 6 kroner i byerne, giver 65000 nye,
320 hvoraf 10000 i byerne, og det Daae-Sørensenske vil endelig forøge tallet med ca.
121000 nye, hvoraf 26000 i byerne.

Vedtagelsen af det af forrige storting antagne Sverdrupske forslag vil
selvfølgelig være en væsentlig forbedring af stemmeretsforholdene, men synes
325 dog at være et altfor lidet skridt, til at man dermed kan slå sig tilro. Census er
nemlig så høj, at en mængde selvhjulpne mænd vil udelukkes. Således er det et
fåtal af arbeiderne i byerne, der kunne ilignes skat efter 800 kr. indtægt. Sømænd
(matroser ja endog styrmænd) vil det vel også i mange tilfælde være forhøjet at
ansætte efter 800 kr. indtægt.

330 Det i udstrækning midlere af de nævnte 3 forslag har imidlertid den fejl, at det
væsentligt udvider stemmeretten på landet, medens det giver en mindre
udvidelse for byernes vedkommende end det af stortinget vedtagne. Bedst sker
fordelingen mellem byerne og landet efter det Daae-Sørenske, der også med
335 hensyn til rækkevidde må siges at tilfredstille rimelige fordringer og heller ikke
strækker sig videre, end der med tryghed bør kunne gaaes. Man bør ikke forlange
mere, end at vedkommende er en selvhjulpne mand, thi hvad der er over dette,
skaber kun en unødvendig og uretfærdig udelukkelse.

340 Om end det Daae-Sørenske med hensyn til udstrækning og i sin
hovedbestemmelse (litr. d) formentlig må siges at være passende, hvad der også

har bevirket, at det flere gange er indstillet til antagelse af storthingets konstitutionskommite, så lider dog dette, som alle de øvrige foreliggende (dog et
345 af de Sverdrupske og det Qvam-Bentsenske undtaget) af væsentlige mangler. For det første sætter de embedsmændene i en særstilling, der er ganske unødvendig og lidet stemmende med tidsånden, for det andet udelukkes ikke de såkaldte myrmandsvæsen, og for det tredje er de baserede også på eiendomsret til hus eller grund, hvilket i og for sig ikke er noget tjenligt stemmeretsfundament, når
350 nu engang materielle garantier fordres.

V.

Disse mangler klæber imidlertid ikke ved de nævnte forslag af Sverdrup og af
355 Qvam-Bentsen, hvilke optager det Daae- Sørensenke forslags hovedbestemmelse, men udelukker de øvrige.

Det videstgående er det Qvam-Bentsenske forslag, alternativ A, der i sin helhed lyder således:

360 «Stemmeberettigede er de norske borgere, som have fyldt 25 år, have været bosatte i landet i 5 år, opholde sig der og for det sidst forløbne år have betalt direkte skat, efter ligning på formue eller indtægt, til stat eller kommune, samt derhos have fast bopæl i valgkommunen på den tid, valget foregår, og ikke som
365 tyende tilhøre andens husstand. (I altern. B udgår den sidste sætning).

Det Sverdrupske er ligelydende kun med den forskjel, at skatten skal være betalt i de 3 sidste år og i et alternativ i de 5 sidste år.

370 På grund af de anførte mangler, som hefter ved alle de øvrige forslag, og som man bør undgå, tror jeg, at der nærmest bør være tale om et af de sidst anførte og det af følgende grunde:

fordi det ikke er mere end billigt og retfærdigt, at enhver, der både direkte og
375 indirekte bidrager til samfundets opretholdelse, også gives adgang til at øve indflydelse på midlernes anvendelse og statsstyrelsen i det hele, fordi forslagene giver fuld betryggelse, da de er baseret på skatteerlæggelse som den eneste holdbare garanti, fordi bestemmelsen er enkel og lige for alle, at stemmeretsfundamentet foruden at være anerkjendt af rigsforsamlingen i 1814
380 og end yderligere af storthinget i 1821, der gav «rettigheds mænd» i Finmarken

stemmeret, også er kommet til anvendelse i flere fremmede forfatninger, uden at man deraf har sporet uheldige følger, at de klasser, der nu deltage i de kommunale tyngsler, både er i besiddelse af den selvhjulpenhed og den
385 oplysning, at de ikke med rette kan udelukkes. Ialfald vil de med hensyn til oplysning stå i høide med om ikke over de fleste, der i 1814 gjordes stemmeberettigede. Med hensyn til udstrækningen af disse 2 forslag, så foreligger der for tiden ikke oplysninger derom, dog kan det med temmelig sikkerhed siges, at det Sverdrupske vil gå omtrentlig så langt som det Daae-
390 Sørensenske og vil altså skabe ca. 120000 nye stemmeberettigede. Det Qvam-Bentsenske vil gå noget videre, men dog ikke betydeligt.

Endel af de indvendinger, som er gjort mod det Daae- Sørensenske, vil også kunne gjøres gjældende mod disse forslag.

395

Det har således været indvendt, at stemmeretten vil ligge i ligningskommissionens hænder, og at megen vilkårlighed derved vil kunne skabes. Dette vil dog nu for en væsentlig del (som før nævnt) være afhjulpet ved den nye skattelov. Og selv om der nu skulde gives anledning til nogen
400 vilkårlighed ligeoverfor nogle enkelte, så er det jo ikke derom spørgsmålet hovedsagelig dreier sig -- ingen bestemmelse vil kunne fastsættes, der ikke kan misbruges -- men om de mange, der kaldes til og er berettiget til deltagelse i de offentlige anliggender. Vistnok er det så, at enkelte kan komme til at bevæge sig på grænsen af den skatbare og ikke skatbare indtægt og således det ene år være
405 stemmeberettiget det andet år ikke, men er det derfor rigtigt ganske at udelukke ham for bestandigt? Det er også så, at enkelte personer vil komme til at miste stemmeret på grund af familieforsørgelse, men deslige tilfælde vil indtræffe, hvor man end sætter grænsen.

410 Med hensyn til ligningen, så vil vist såmange som muligt blive medtagne; man ser sjelden, at nogen, der kan og bør betale skat, slipper. Skulde en eller anden ligningskommission af politiske grunde udelukke nogen, så vil nok vedkommende, om han har nogen interesse, vide at påtale dette og at forlange sig skattelagt, og det vil da neppe blive nægtet.

415

Der er endvidere indvendt, at der vil kunne opstå strid, om skat virkelig er betalt, og at dette vil forvolde meget bryderi og kontrol. Denne indvending er imidlertid meget lidet vægtig, som det vil forstås af sig selv.

Så er der endvidere indvendt, at udvidelse efter det Daae- Sørensenke princip er altfor vidtgående og vil forrykke de nuværende forholde. Det er således anført, at arbejdsklassen vil blive dominerende, og at dette på landet vil gå ud over bønderne, der vil ligge under for husmænd og arbejdere. Dette er imidlertid
425 ganske uberettiget. Statistikken viser nemlig, at af de 210000 stemmeberettigede på landet vil kun ca. en fjerdepart tilhøre den arbejdende klasse, nemlig arbejdere og husmænd. Disse ere desuden i den stilling og så tarveligt udrustede både i åndelig og materiel henseende, at en så liden del i de allerfleste tilfælde
430 neppe engang vil mærkes endsige, at den skulde blive farlig for samfundet eller kunne fratage bønderne og de selvstændige næringsdrivende deres berettigede indflydelse.

Det vilde derfor være en stor uretfærdighed og den lumpneste egennytte, om gårdsbrugerne for at befæste sin magt vilde søge at modsætte sig en udvidelse,
435 som ikke alene kræves af billighedshensyn, men som også derfor er en bydende nødvendighed. Det er derfor at håbe, at vore gårdbrugere også i dette spørgsmål vil stille sig på den liberale side til indrømmelse af en simpel menneskerettighed, der i størst mulig grad bør tilståes alle.

Når det findes urimeligt, at alle, som betaler endog den mindste skat, skal have lov at afgive stemme, så må man dog huske på, at ingen bliver ilignet skat, uden han er en selvhjulpen mand. Dertil kommer også ting, som vel må lægges mærke til: at han foruden den direkte skat svarer ikke så ubetydelig indirekte skat i form af told på forbrugsartikler til sig og sine. På denne måde indkommer jo den
445 største del af vore statsindtægter. Dertil kommer også den almindelige værnepligt, som heller ikke er nogen ubetydelig byrde.

For en konservativ opfatning kan man være vis på, at alle forslag går for vidt, og for en sådan synes en udvidelse som etter det Sverdrupske eller Qvam-
450 Bentsenske forslag vistnok at være et betydeligt sprang. Vi har imidlertid ventet så længe på at få stemmeretten udvidet, at skridtet, om det skal blive nogenlunde fyldestgørende, ikke i og for sig kan blive så ganske lidet. Man har også mange eksempler på lignende udvidelser i andre lande. I England, hvor stemmeretten har været flere gange udvidet i dette århundrede, forøgede således det
455 konservative parti for ikke så mange år siden de stemmeberettigedes antal til mere end det dobbelte,⁵ og derved har aldeles ingen skadelige følger flydt, tvertom.

460 Når der siges, at forslaget går for vidt, må man også erindre, at det kun er en ret, man giver, og ikke nogen pligt. I bevægede tider vil retten vistnok for den enkelte stille sig som en pligt -- men en frivillig pligt -- ; i almindelige tider viser det sig dog, at retten bliver temmelig lidet benyttet, og jeg skulde ikke tage meget fejl, om jeg antager, at det vil være fortrinsvis dem af de nye
465 stemmeberettigede, der af de konservative betegnes som farlige, der mest holder sig tilbage.

Ved at fastslå nye stemmeretsregler bør man også se lidt fremover. Er altfor ubetydeligt skridt vil snart fremkalde fornyede krav.

470

Stemmeretten er endelig et mægtigt opdragende element i folket, som derved bringes til eftertanke og ansporing af sine evner, hvorfor den bør tilståes så mange som muligt.

475 VI.

Der har været gjort den indvending fra konservativt hold, at «det umuligt går an at sige, at man følger i grundlovsforfatternes spor, når man vil gjøre skatteligning til stemmeretsfundament», og at grundlovens mening var «at give
480 stemmeret til de vigtigste samfundsklasser, der var i besiddelse af den tilstrækkelige økonomiske uafhængighed og oplysning, som kan betegnes ved tilstrækkelig strenge juridiske mærker». Endvidere er der i denne forbindelse sågar blevet mindet om, at «enhver norsk borger er ved ed til grundloven bunden til ikke at medvirke til grundlovsforandringer, hvorved konstitutionens
485 ånd forandres». Sådant har virkelig offentlig været fremsat af høirepartiets mest fremragende mænd⁶, og at man kan vistnok vente at få høre disse argumenter atter og atter udnyttet for at modarbeide stemmerettens udvidelse.

Foruden at dette ganske er desavueret af den nuv. regjering i dens nye forslag, beror imidlertid disse udtalelser på en aldeles feilagtig opfattelse af grundloven og de nuværende stemmeretsreglers tilblivelseshistorie.

Konstitutionskommiteen i 1814 havde indstillet til antagelse, at «stemmeberettigede er kun de norske borgere, som ahve fyldt 25 år. Derfra undtages: 1) De der nyde understøttelse af fattigvæsenet, 2) tjenestetyende og
495 de, som leve af blot dagarbeide, 3) håndværkssvende og drenge, 4) fabrikarbeidere og husmænd, som ikke eie deres påboende pladser 5) natroser og soldater, som ikke have faste eiendomme».

500 Efterat der var fremsat et par private forslag, besluttede rigsforsamlingen at sende sagen tilbage til konstitutionskommiteen til fornyet behandling. Da denne påny havde overveiet sagen og de fremsatte forslag, og indstillede den:

505 «Stemmeberettigede er kun de norske borgere, som har fyldt 25 år, have været bosatte i landet i 5 år og enten a) ere eller have været embedsmænd, b) på landet eie eller bruge matrikuleret jord, c) i kjøb og ladestæderne svare borgerlige tyngder, eller eie gård eller grund af værdi idet mindste 300 Rbdlr. s. v.»

Da borgerlige tyngder må være det samme som skatteerlæggelse, vil det således
510 være umuligt, at en inden rigsforsamlingen så indflydelsesrig faktor som konstitutionskommiteen, der bestod af et udvalg af forsamlingens ypperste mænd, ved anden gangs indstilling skulde have medtaget et mod grundlovens ånd stridende fundament for stemmeretten. Konstitutionskommiteens første indstilling er i formen temmelig væsentlige, hvilket må tilskrives den tids mindre
515 modenhed hos enkelte af de lavere stænder til deltagelse i det offentlige liv.

I alle tilfælde kan ikke grundlovsgivernes mening og lovenes bestemmelser forstås anderledes, end at enhver, der måtte kunne yde nogen garanti for, at de var i besiddelse af moralske og økonomiske egenskaber, der kunde give nogen
520 betryggelse, burde have ret til at stemme. Og er nu dette grundlovens mening, og indrømmes det, at kravene nu er så meget større end i 1814, så synes det at være en uafviselig pligt for de nuværende stemmeberettigede ikke at fornægte vore fædres frihedskjærlighed, men at arbejde for, at stemmeretten, dette tegn på den selvstændige og medansvarlige borger, og dette opdragende element inden
525 folket, gives til alle dem, som kan antages at have evne til at bruge retten til fædrelandets gavn. Ingen stemmeberettiget har ved afgivelse af sin stemme i denne sag lov til at tage hensyn til, hvad der kan være ham selv eller den enkelte stand, gårdbrugere, handelsmænd, embedsmænd etc., til størst fordel, men til, hvad vor frie forfatning tilsiger, og hvad retfærdighed og billighed kræver.

530

VII.

Forsåvidt de nuværende stemmeregler ikke skulde undergå nogen forbedring i nærværende thingperiode, enten ved nægtelse af sanktion på gjentagelse af det
535 Sverdrupske forslag eller nægtelse af bifald til noget af de øvrige forslag, vil der for næste thingperiode foreligge en række af nye forslag.

540 Blant de forslag, der på det nu afsluttede storting blev fremsat til forandring i de nu gjældende regler, møder vi først en gentagelse af det Sverdrupske forslag, der blev bifaldt af stortinget i 1881, men nådigst nægtet kongelig stadfæstelse.

Dernæst foreligger påny det Daae-Sørensenske forslag, denne gang fremsat af hr. Daae i forening med Romsdals amts repræsentanter.

545

Det førstnævnte vil åbne adgang til stemmeret for 39000 nye stemmeberettigede, det sidstnævnte for 121000.

550 I. Om almindelig stemmeret foreligger forslag, undertegnet af følgende 16 repræsentanter: Jaabæk, Thomesen, Rejerson, Qvam, Øverland, Julius Olsen, Rinde, Løberg, Sørensen og Sørum.

Grundlovens § 50 skal herefter lyde således:

555 Stemmeberettiget er enhver norsk borger, som har fyldt 25 år, har været bosat i landet i 5 år, opholder sig der og ikke nyder eller i det siste år før valget har nydt understøttelse af fattigvæsenet. Eller:

Grundlovens paragrafer 50 og 52 skal herefter lyde således:

560

50. Stemmeberettiget er enhver norsk borger, som har fyldt 25 år, har været bosat i landet i fem år og opholder sig der. 52. Stemmeretten suspenderes:

a. b. og c. som de lyder i grundloven, men der tillægges:

565 d. når vedkommende nyder eller i det siste år før valget har nydt understøttelse af fattigvæsenet.

II. Fra repræsentanten Bonnevie foreligger et forslag, der gjør følgende forandringer i den nu bestående ordning:

570

Matrikuleret jord må for at give stemmeret have en skyld af 6 skilling eller 10 øre, i Finmarken 4 får, eller med tilhørende bygninger have en værdi af mindst 300 kroner. I stedet for bygsel kræves, at vedkommende i 5 år på hinanden følgende år har brugt og fremdeles bruger jord af samme værdi. I stedetfor 5 år for rettighedsmænd i Finmarken sættes 6 år. Forøvrigt gives stemmeret til

575

kjøbstadsborgere, der driver eller har drevet næring som handelsmænd, håndværkere, fabrikanter eller skibsredere eller har skipperborgerskab og til dem, som i kjøbstad eller ladested eier gård eller grund, hvis værdi idetmindste er
580 600 kroner, eller som for det sidstforløbne år har betalt direkte skat til stat eller kommune efter en antagen indtægt af mindst 500 kroner på landet og mindst 800 kroner i køb- eller ladestæderne, i et år har havt fast bopæl i valgkommunen på den tid, valget foregår, og ikke som tyende tilhører andens husstand.

585 III. Endelig foreligger et forslag, der er undertegnet af ikke mindre end 52 repræsentanter på nærværende thing, nemlig:

J. Sverdrup, A. Qvam, V. A. Wexelsen, O. Thomesen, L. M. Bentsen, Hj. Løberg, W. Konow, H. K. Foosnæs, M. A. Aarflot, O. Hjelmstad, M.
590 Mortensen, C. M. Havig, G. Krogh, I. Lund, I. Sparre, F. G. Gade, H. Øverland, J. M. Ueland, I. Fløistad, W. S. Dahl, J. Olafsen, H. P. Bjerling, O. Nilsen, D. Sæter, O. Jullum, Steen, J. O. Lange, E. Glestad, L. Blilie, S. Blekastad, M. Mustad, O. K. Ødegaard, S. G. Wennberg, T. Fosse, O. Berge, E. Reiersen, P. Rinde, A. Olsen Huser, J. Olsen, N. Arctander, O. J. Sørum, J.
595 Reitan, J. C. Lien, Chri. Thorne, L. Oftedal, O. Eskeland, N. Kolbenstvedt, L. Johansen, A. Jacobsen, L. Hektoen, S. Jaabæk, S. Nielsen.

Disse 52 thingsmænds forslag foreligger i følgende fire forskellige former:

600 1. § 50 skal herefter lyde:

Stemmeberettigede er de norske borgere, som har fyldt 25 år, har været bosat i landet i 5 år, opholde sig der og for det sist forløbne år har betalt direkte skat, efter ligning på formue eller indtægt, til skat eller kommune, samt derhos har fast bopæl i valgkommunen på den tid, valget foregår.

605

2. Ligelydende med no. 1, dog således, at den direkte skat skal være betalt i de 3 sidstforløbne år.

3. § 50 skal herefter lyde som følger:

610 Stemmeberettigede ere de norske borgere, som har fyldt 25 år, have været bosatte i landet i fem år, opholde sig der, og enten:

a. på landet eie eller for længere tid end fem år have leiet matrikuleret jord, som enten har en skyld af mindst 6 (12) skilling eller 10 (20) øre eller med tilhørende bygninger har en værdi af mindst 400 (600) kroner, eller

b. i Finmarken i fem år have været og fremdeles er rettighedsmænd, eller
c. i kjøbstad eller ladested eie gård eller grund, hvis værdi idetmindste er 600
kroner, eller

620 d. have for de tre sistforløbne år betalt direkte skat efter ligning på formue eller
indtægt til stat eller kommune, samt derhos have fast bopæl i valgkommunen på
den tid, valget foregår.

4. Ligelydende med no. 3, undtagen hvad angår dets litra d, der ombyttes med
følgende:

625 d. have for det sistforløbne år betalt direkte skat til stat eller kommune efter en
antagen indtægt af mindst 400 kroner på landet og mindst 600 kroner i køb-
eller ladestederne samt derhos have fast bopæl i valgkommunen på den tid,
valget foregår.

630 IV. Foruden disse forslag foreligger også som allerede før påpeget et nyt
kongeligt forslag af 19 juni 1883 med 8 alternativer. Forslagets alternativ A til
forandring af § 50 lyder således:

Stemmeberettigede er kun de norske borgere, som have fyldt 25 år, have været
635 bosatte i landet i 5 år, opholde sig der, og enten:

a) ere eller have været embedsmænd, eller

b) på landet eie eller ifølge leie på længre tid end 5 år bruge eller i 5 på hinanden
følgende år have brugt og fremdeles bruge matrikuleret jod, som, forsåvidt dens
skyld er under 12 skill. eller 20 øre eller i Finmarken 4 får, har med tilhørende

640 bygninger mindst en værdi af 600 kroner, eller i Finmarken i 5 år have været og
fremdeles ere rettighedsmænd, eller

c) ere kjøbstadborgere, der drive eller have drevet næring som handelsmænd,
håndværkere, fabrikanter eller skibsredere eller have skipperborgerskab, eller

645 d) i kjøbstad eller ladested eie gård eller grund, hvis værdi i det mindste er 600
kr., eller

e) efter ligning på formue eller indtægt have til stat eller kommune for hvert af
de sistforløbne 3 år betalt direkte skat, enten udgjørende på landet mindst 10 kr.
og i kjøbstad eller ladested mindst 20 kr. eller ilignet efter en så stor formue eller
indtægt, at deres skat, om den ikke på grund af forsørgelsespligt var bleven

650 nedsat, vilde have udgjort så stort beløb som ovenfor nævnt -- og derhos ikke
som tende tilhørere andens husstand.

Alt. B ombytter i litr. e) 10 kr. med 8 kr. og 20 kr. med 15 kr.

655

Alt. C ombytter i litr. d) 600 kr. med 400 kr.

Alt D. som B, kun at i litr. b) ombyttes 600 kroner med 400 kr.

660 ---

Alle disse forslag må siges at være en forbedring af de bestående stemmeretsregler, men da de først foreligger for næste thingperiode, skal de ikke nærmere omhandles.

665

¹ Alm. lovforslag.

670

² Sverdrup, Aall, Schweigård, Enge, O. G. Ueland, Daae, Hammerstad, J. Schwarz, Krogness, Smith-Pettersen, Richter, byfoged Christensen, Welde, Aga og Sørensen.

675

³ Forslaget giver stemmeret til alle mænd over 25 år, der ikke nyder eller i det sidste år har nydt fattigunderstøttelse.

680

⁴ Stemmeretten i England, Holland, Belgien, Spanien, Italien, Sachsen, Ungarn, Portugal og Sverige er for tiden baseret på indtægts eller skattesystemet (forf.anm.)

685

⁵ Stemmeberettiget er i England de, der a) på landet: svarer fattigskat som eier eller leier af en eiendom, der giver en indtægt af 216 kr. ; b) i byerne: svarer fattigskat af et hus eller en hel bekvemmelighed, der beboes agf vedk. som eier eller leier.

690

⁶ F. ex. af advokat Bugge på et folkemøde i Størdalen, senere trykt som

brochure.

695

Kilde

Om stemmeretten. Foredrag af K. H. Separatastryk af Buskeruds Amtstidende 1883.

700

Emner

Foredrag, Stemmerett

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/om-stemmeretten>

705

710

715

720

725

730